

VOZILI SE BOMO KAKOR BOGOVI

Zanimivosti z mednarodne zrakoplovne razstave v Berlinu.

Kdo se danes z berlinskimi letaliče ozira na številna potniška letala, ki krožijo nad mestom? Branjevalci jih poznajo, ker so danes del poučnega vrvenja in izpolnjujejo velikomestnega prometa. Fantastične slike dnevnih letov in knjig iz predvojnega doba so postale gola resničnost. Ko vidijo vse to se zdi povsem enostavno, samo po sebi umevno. Kar bi sedaj pomislili senzacije, je tu samo dovršitev nekega neobhodno potrebnega. Kar bo jutri dograjeno, to je že danes staro, ker so že objavljene nove ideje in boljši osnutki.

Kljub temu je zanimanje za zrakoplovno razstavo ogromno. Razstava je bila nameščena v štirih velikih paviljonih na Kaiserdammu v zapadnem mestu, kjer stoji na razstavnem prostoru veliki avtomobilni paviljon in radio-palaca.

Prvi paviljon zavzema nemško zrakoplovstvo. Tu so razstavljena orjaška letala: "Romar" tvrdke Rohrbach, Blau-Wal, konstrukcija švicarskega inženjerja Dornierja in Junkersovo veliko letalo G 31. Blau-Wal tvrdke Dornier je po eleganci in sijajnosti najpomembnejši. Trup tega vodnega letala je podoben mali torpedovki, dolg in širok je kakor železniški voz mednarodnih vlakov in se tudi po razvrstitvi sedežev in njih udobnosti ne razlikuje dosti od njih. Na krilih, ki so nameščena nad trupom, so pritrjeni štirje Gnom-Rhone-Jupiter motorji s skupno 2000 k. s. in navzkrižnimi vijaki. Letalo nosi poleg posadke štirih moških še 19 potnikov.

Vodno potniško letalo "Romar" tvrd. Rohrbach s tremi BMW-motorji (Bayerische Motorenwerke) ki je bilo šele pred kratkim dograjeno, ima prostora za 12 oseb in 4 pilote, od katerih sta dva radiotelegrafista. Letalo ima namreč visoko anteno in oddajni aparat. Trup, ki je izdelan v obliki čolna, ima sidro in krmlilo. Tanki za bencin so vdelani v krila, ki so ob trupu do 60 cm debela in višje prosto. Ti dve vodni letali sta zanimivi zlasti po tem, kako obe trupi rešujeta problem stabilnosti pri dvigu. Letalo ima namreč na vodi povsem drugo stabilnost oz. kakor v zraku, pri dvigu iz vode, oziroma pri pristanku pa prehaja druga v drugo in je v tem trenutku dinamični problem najbolj zatomat in zato računski je težko dostojen.

Največje razstavljeno letalo na strti na kopnem (suhozemni) tip je Junkersov G 31 za 14 oseb s tremi motorji z navzkrižnimi vijaki. Trup, čigar notranjost si lahko ogleda, je razstavljen v dva dela, v jedilnico in malo spalnico. Oboje naliči spalnemu oziroma jedilnemu železniškemu vozu. Izdelava tega letala, ki je popolnoma iz duraluminja je nad vse precizna in v izjemni kakovosti. Zato se nemški letalni promet vrši po večini s temi letali. Istega tipa je tudi razstavljeno letalo "Bremen", ki je prvo preletelo Atlantski ocean v zapadni smeri. Ostale podatke tega letala, katerega je Hünefeld podaril nekemu ameriški muzeju, ne navajam, ker so bili itak že objavljeni.

Vsa ostala razstavljena letala, najrazličnejših tvrdk, kakor Albatros, Heinkel, Focke-Wulf, Daimler in Arado ne dosegajo pri omenjenih proizvodov niti po kakovosti, nosilnosti ali hitrosti in so po večini tudi manjša tipa. So sicer mnogo cenejša, vendar je ravno v letalstvu danes zahteva "safety first" odločilna, kajti nič ne pomeni razvoj aeronavtične tehnologije, ki kakor pad in nesreča. Z razstave promet danes še ni rentabilen, v Nemčiji n. pr. doseže križni strošek komaj 30 odstotkov izidniška služba kakor prometne naprave in pa je del stroška letal povzročajo prevelike stroške. Število potnikov na preletenih kilometrih pa stalno narasča. Zanimljivo so v tem pogledu proračuni, predloženi na obsežnem zboru Luftverkehrs (Zračna prometna družba), iz katerih sledi, da bo zračni promet dosegel rentabilnost do konca leta 1935.

Novo ameriške industrije

Ameriški ekonomski posvajajo mnogo pozornosti revolucionarnim spremembam, ki jih je stroj uvedel v industrijo. Zdi se, da ni konca iznajdlivosti človeka, ki vedno ustvarja nove mehanizme priprave, katere naj izboljšajo delo, ki ga je opravljala človeška roka; ali pa delo nove vrste, o katerem poprej ljudje še sanjali niso.

V prvih 25 letih tega stoletja — od 1. 1899 do 1925 — je prebivalstvo Združenih držav poraslo za polovico. V istem času se je produkcija poljedelkih, mineralnih in tovarniških produktov in železniški promet povečal dvakrat in pol, dočim se je istočasno število zaposlenih ljudi povečalo le za eno tretjino. V istem času pa se je trajanje njihovega dela zmanjšalo; n. pr. od 1. 1910 do danes se je število delovnih ur v vseh industrijah zmanjšalo za več kot eno desetino. Skratka za eno tretjino večje število delavcev, ki dela manj časa, je bilo 1. 1925 v stanju producirati dvakrat in pol več bogastva kot 1. 1899.

Razlog za ta ogromni porast produkcije je vsesplošna uvedba masinerije, ki zamenja človeka. Neka tipična tovarna avtomobilov v Detroitu je v petnajstih letih povečala svojo produkcijo avtomobilov 1400-krat, istočasno pa je povečala število delovnih ur le za 10 odst. in rabila le 25 odst. več prostora. V tej tovarni je bilo prej treba 18 dni dela za izgotovitev enega avtomobila. Danes treba za to le 4 ure.

V drugi tovarni ogromna avtomatična mašina, ki napeljuje veliko dvorano, izdeluje popolna avtomobilska orodja, ne da bi se človeška roka dotikala dotika dela. Razen za nekatere manjši opravlja stroj vse delo. 7000 "frames" na dan je kapaciteta tega čudežnega stroja. In število ljudi, zaposlenih pri tem velikem "avtomatu", je 200, kar je manj kot ena petina, ki bi bila potrebna za isto produkcijo v tovarni z manj avtomatičnimi stroji.

Bureau of Labor Statistics je izračunal, da je produktivnost vsakega človeka v avtomobilski industriji porasla za 172 odst. v 11 letih.

Ista povečana produkcija se opaša tudi v drugih industrijah. Neka tovarna izdeluje 32.000 britvenih klinov v enem istem času, v katerem je 1. 1913 jih izdelovala 500. Produkcija steklenih štirih unč je bila enkrat 77 na uro, sedaj je 300. V manj kot 10 letih se je produkcija za vsakega človeka v tovarnih kavčkovin (rubber) povečala 211 odst. in v rafiniranju petroleja za 83 odst. v produkciji cementa za 61 odst. in v mlinih za moko 40 odst.

Ko delo človeške roke postane nepotrebno.

Kaj je sedanjí vpliv — in končna posledica — okoliščine, da stroji vedno bolj odpravljajo delo človeka, ki je za svoje življenje bil odvisen od dela svojih rok? Kaj se bo godilo z onimi, katerih ročno delo je stroj napravil nepotrebnim? Ali so enostavno vrženi na stran v množico nezaposlenih? Je torej stroj nekaj usodepolnega in vsebuje socialno nevarnost? Ali pa je stroj nekaj dobrega?

Dr. Julius Klein, ravnatelj urada za inozemski in domači trgovini v trgovinskem departmentu, je odgovoril na vsa ta vprašanja v svojem nedavnem govoru o novih "service industries".

Tovarniška izdatnost (efficiency) — on pravi — je jako važen faktor za ameriško industrijo, ako naj hoče tekmovali z izdelki Evrope in Azije, ki se izdelujejo bolj po ceni. Na drugi strani je kupovna sila prebivalstva v notranjosti velikega pomena, kajti za časa večje nezaposlenosti, ko mnogi ljudje ne zaslužijo, normalna izdatnost industrije trpi radi pomanjkanja kupec.

Splošni preobrat industrije vlad uvedbe strojev ni bil brez težav za delavce. Dr. Klein pa pobija mnenje onih, ki iz te okoliščine sklepajo na strašno bodočnost, v kateri bo človek baje skrcen, iztisnjen ali popolnoma vničen od monstruoznih strojev, ki jih je sam izumil. Vsaka

RAZNE VESTI

SOCIALISTIČNI GLASOVI V OKOLICI READINGA
NARASLI.

Tudi Hooverjev tok ni mogel preprečiti tega narasčanja.

Reading, Pa. — Kjer se delavno ljudstvo kaj nauči iz prostosti, zna tudi uspešnejše rabiti glasovnico, ko pride do boja z glasovnico na volišču. To se lahko reče o delavnem ljudstvu v Readingu in okolici.

Jesse George in Andrew P. Power, ki sta bila kandidata kot poslanca za državno legislaturo na socialistični glasovnici, sta prejela lepo število glasov. Pri volitvah v letu 1926 sta socialistična kandidata prejela 4.250, zdaj pa 7.250 glasov. Socialistični glasovi v okolici Readinga so se pomnožili za tri sto odstotkov, dasi v letu 1926 je bila v Pennsylvaniji Hooverjeva poplava. To je lep napredek v dveh letih.

ZELO SE JIM MUDI S PRODAJO VLADNIH LADIJ.

Ali je mogoče to povzročila nezgoda parnika "Vestris"?

Washington, D. C. — T. V. O'Connor, predsednik plovbenega odbora, naznanja prodajo osem ali deset vladnih trgovskih ladij. Te ladije se prodajo v bodočem letu. Izvolitev Hooverja predsednikom Združenih držav je baje prepričalo bivšega predsednika organizacije pristaniških delavcev, da ameriško ljudstvo ne mara lastovati in obratovati trgovskega brodograja. Kadar se te ladije prodajo, ostane še 245 aktivnih in 476 neaktivnih ladij, ki jih lastuje vlada. Te ladije nosijo 5.750.000 ton tovarov.

Pogrebna učiteljica najdena mrtva.

Ann Arbor, Mich., 28. nov. — Mary E. Campbell, učiteljica v Detroitu, katere je izginila s svojega doma red par tedni, je bila včeraj najdena mrtva v reki Huron. Vsi znaki kažejo, da je bila učiteljica v prostovoljno smrt, ker so pri njej našli denar in dragocenosti in na trupu ni bilo nobenih znakov nasilja.

Štirje ubiti v avtomobilski nesreči.

Princeton, Ill., 28. nov. — Ruth Janus in njeni trije otroci so se včeraj ubili, ko se je avtomobil, v katerem so se vozili, prevrnil v jarek in jih pokopal pod seboj. Voznik Joe Mini je bil ranjen in se je hotel umrtiti, ko je videl rezultat nesreče. Mini je sedaj pod varstvom šerifovega deputija.

Influenca na zapadu.

Los Angeles, Cal. — Epidemija influenice in škrlatice kosti po Kaliforniji, Idaho in Utahu. V San Franciscu je umrlo 35 oseb za influenco v oktobru in novembru. V Los Angelesu je zadnji teden umrlo 14 oseb in 400 oseb je bolnih. Šole so zaprte.

Zenska umorjena.

Kansas City, Kans., 28. nov. — Catherine Lapetra je bila včeraj najdena umorjena v potnici v svojem stanovanju. Njena glava je bila razbita od udarca s sekuro. Policija išče njene glave moža, ki je osumljen umora.

1140 štev. žganja v Illinoisu.

Chicago. — Strupena mešanica, ki se prodaja kot žganje, je v prejšnjem letu položila 1140 oseb v grob v državi Illinois. Tako poroča državni znanstveni departament. To je 6 odstotkov štev. več kot v letu 1919, prvem letu prohibicije.

Katoliška sirotišnica zgorela.

Detroit, Mich. — Katoliška sirotišnica Villa Marillas pri Detroitu, katere so vodile nune, je zadnji terek zgorela do tal. Nune so komaj rešile 64 otrok, toda neki štiriletni deček je ostal v plamenu in zgorel.

Ulična železnica ubila človeka.

Chicago. — Voz cestne železnice je v torkov povozil Bertha O'Malley na 82. st. in Racine ave. Zenska je za poškodbami umrla na poti v bolnišnico.

RAZNE VESTI

Če niso pregledane se dajo odpraviti. Na lahkem ognjiku je počasi topiti v pocinjeni lopčeni posodi 30 gramov belega voska. Ko se je raztalil, se med čvrstim mešanjem pripoji 60 gramov precejšenega soka, ki ga da čebula bele hlilje. Dodaj potem 15 gramov belega medu in zatem odlašvi z nekaj kapljicami blagodušne esence, ki ti najbolj ugaja. Vsak večer, preden greš spat, si natri nekoliko tega mazila po gubah in jih obriši drugo jutro s suho krpo, prej ko se misliš umiti.

NAZNANINO NAROČNIKOM ČLANOM SNPL ROJAKOM IN ROJAKINJAM.

Naši potovalni zastopniki so: Sobrat Mathew Ghaus, iz McClellandtown, Pa., kateri bo obiskal del države Pennsylvanije in zapadni del države Ohio.

Sobrat Anton Jankovih, naš stalni zastopnik je na delu za naročnike v mestu Clevelandu in bližnji okolici v državi Ohio.

Nadalje so naši zastopniki društveni tajniki in tajnice, kateri so pooblašeni za zastopništvo za list Prosveta.

Upravitelstvo toplo priporoča vse gori omenjene zastopnike članom in članicam in rojakom naročnikom, da njim gredo na roke in akukajo pomagati pri agitaciji za list Prosveta. Sedaj je zimski čas in dolgi večeri, naročite al list in kupite dobre knjige. Se posebno sedaj ko so knjige Književne Matice takorekoč skoro zastoj na prodaj, bi se mogel vsakdo, ki je zmora naročiti nekaj teh dobrih knjig.

Za list Prosveta in Književno Matico S. N. P. J.

Filip Godina, upravitelj.

Zakaj oblasti preiskujejo potop "Vestrisa"

Brodom parnika "Vestris", ki se je potopil na svoji vožnji v Južno Ameriko z izgubo 114 življenj, je povzročil preiskavo o vzrokih potopa s strani federalne oblasti. Vzlic temu, da je parnik "Vestris" bil angleški, on je na svojo zadnjo in usodepolno pot odplul iz ameriške luke, in radi tega je bil pregledan od strani ameriške oblasti glede sposobnosti za vožnjo po morju.

Obstoječo službo pregledovanja ladij je ustanovil kongres 1. 1852. Po obstoječem zakonu je vsa Unija podeljena v enajet nadzorovalnih okrogov, katerim je na čelu po en "supervising inspector".

Zakon zahteva, da se vsaka ladija točno in skrbno pregleda v gotovih razdobjih. Lokalni inspektor mora pregledati kotle še predno so postavljeni v ladijo, da ugotovi njihovo izdelavo in jakost materiala. Ko je bil kotel postavljen v ladijo, je vsak spoj, zaklopka in cev, ki spaja kotel z glavnim strojem in potstranskimi stroji, podvržena natančni inspekciji.

Isto se vrši tudi pri ladijah, ki rabijo petrolej kot gorivo. Tudi zgradbo ladije natančno pregledujejo. Brodski mašinsti se morajo podvreči izpitu, predno dobijo licenco od Steamboat Service. Inspekcija ladije tudi obsega ladijske pumpe, urredbe proti ognju, rešilne čolne in priprave itd.

Glavna naloga sedanje preiskave o potopu ladije "Vestris" je, da se ugotovi, da-li je bila ladija pravilno pregledana in da-li so federalni nadzorniki vestno izvršili svoj posel, ko so izdali spričevalo o dobrem stanju ladije par dni pred odhodom iz New Yorka.

Nesreče na morju so se vedno dogajale, odkar se je človek spustil na visoko morje. "Nepotopljiva ladija" se ni bila iznajdena v zvezi vsem trditvam ravnih iznajdljivcev. Ali, odkar so prišli jekleni parniki in je bil iznajden brežični brzojav, se je velikansko zmanjšalo število potnikov, ki so našli svoj grob na dnu morja.

Tekom lanskega leta so ladije, pregledane od federalne oblasti, prevozile okoli 340.000.000 potnikov in od teh je izgubil življenje samo po en potnik izmed vsakih 7.072.000, kar gotovo predstavlja rekord varnosti, kakršnega ne dosega nikako drugo prometno sredstvo na svetu.

F. L. I. S.

ISCEM BRATA

Anton Znidarski doma iz Struge pri Dobrem Polju, sin Frančiška Pavlin. Zadnji njegov znani naslov je bil pred 5 leti v Gilbert, Minn., živel je pri njegovem stricu Pavlinu. Kdor ve za njegovo sedanje bivališče, je naprosen, da to sporoči njegovi sestri, ako bo pa sam to čital ga prosim, da mi piše na naslov: Mrs. Mary Somrak, 1820 W. 21st Street, Chicago, Ill. (Adv.)

ITALIJANSKE HARMONIKE

NAROČNIKI POZOR!

Znaneje (Oct. 31-28) pomeni, da vam je naročnina potekla ta dan. Ponovite jo ravnokar, da vam lista ne ustavi. Ako lista ne prejmete, je mogoče vstavljen, ker ni plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, je mogoče vstavljen vnapred naplačenega, plašite nam doplačilo in svedite stari in novi naslov.

Naši zastopniki so vsi društveni tajniki in drugi zastopniki, pri katerih lahko plačate naročnino.

Naročnina za celo leto je \$5.00 n za pol leta pa \$3.00. Člani S. N. P. J. doplačajo \$4.80 za cto, za pol leta \$2.40.

Za mesto Chicago in Cincro a leto \$7.50, pol leta \$3.75, za Jane \$4.30.

Za Evropo stane za pol leta 4.50, za vse leto pa \$9.00.

Tednik stane za Evropo \$1.70. Jami doplačajo samo 50c za poštnino.

Mladinski List stane za celo leto \$1.20.

Naročnice lahko tudi sami pošljete na naslov:

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2657 S. Lawrence Ave. CHICAGO, ILL.

NAROČITE SI KNJIGO "AMERIŠKI SLOVENC!"

